

REPREZENTAREA BOVIDEULUI ÎN DECORUL ZOOMORF PICTAT PE CERAMICA CUCUTENIANĂ DIN MOLDOVA

de ANTON NIȚU

Tematica reprezentărilor zoomorfe pictate pe ceramica Cucuteni-Tripolie din perioada Cucuteni B comportă speciile antagoniste, carnasierul și cornutul, pictate pe ceramica orientală din perioada preistorică sau gravate în gliptica mesopotamiană din perioadele protoistorică și dinastică anhaică. Pe ceramica Cucuteni-Tripolie din fazele Cucuteni B₁ și B₂, speciile cornute reprezintă caprîde și cervidee pe ceramica din aria cucuteniană și tripoliană, sau bovidee pe ceramica din aria galițiană (fig. 3/2). Reprezentarea bovideului pe ceramica de la Varvarovca XV, descoperită recent în zona de interferență de-a lungul Nistrului a ceramicii cucuteniene și tripoliene, apăsă ca o influență strictă a ceramicii galițiene (fig. 1/2) ¹.

Ceramica cucuteniană cu decor zoomorf pictat din faza B₂ de la Valea Lupului (Iași) cuprinde însă două fragmente cu reprezentări de bovidee (fig. 1-2), stabilind încă una din legăturile multiple ale ceramicii cucuteniene din Moldova și Bucovina cu ceramica pictată din Galiția. Totodată reprezentările de bovidee de la Valea Lupului compoartă modalități noi ale integrării decorului zoomorf în ornamentația geometrică și ale repartiției lui pe formele ceramice ale grupei ζ din cele trei arii ale ceramicii Cucuteni-Tripolie.

Cele două fragmente de la Valea Lupului aparțin la forme ceramice diferite ale grupei ζ. Primul fragment (fig. 1/1) ² provine din zona umărului arcuit al unei amfore din seria amforelor de la Valea Lupului cu decor geometric dispus în două zone decorative și cu decor

1 B. I. Markevič, *Issledovanija Moldavskoi neoliticeskoi Ekspedicii*, în *Arheologiceskie otkrytija 1969 goda*, Moscova, 1970, p. 349, fig. de la p. 349; A. Nițu, *Decorul zoomorf pictat pe ceramica Cucuteni-Tripolie*, în AM, VIII, fig. 19/2 (sub tipar).

2 A. Nițu, *Decorul zoomorf pictat*, fig. 18/3. Săpături M. Dinu în 1955 (locuința III). Inst. de Ist. și Arh. din Iași (IIAI), Inv. Nr. 11-3066.

spiralic în zona principală a umărului (fig. 3/3-5)³. Decorul geometric și zoomorf al fragmentului păstrează o porțiune din „banda serpentiformă mediană” de pe corpul uneia din „spiralele agățate” pe umărul amforei și jumătatea anterioară a unei *siluete de bovideu* redată din profil, dar cu coarnele în perspectivă torsionată în formă de liră, și prevăzută cu apendice filiforme sub bărbie și pe greabăn, indicind barba și coama animalului sălbatic, evident zimbrul, nu boul domestic⁴.

Cele două motive au aceeași factură stilistică, în formă de „bandă cu contur negru și umplută cu culoare brună-roșie”, caracteristică motivelor serpentiforme și zoomorfe ale grupeii „cucuteniene”. Silueta și banda serpentiformă sînt pictate peste fondul pictat cu culoare albă-crem pe toată suprafața vasului. Ambele motive au conturul pictat cu culoare neagră-brună deschis, iar în interior sînt acoperite cu culoare brună-roșie. Coarnele bovideului sînt trasate printr-o singură linie groasă. Culoarea fondului și a motivelor este în cea mai mare parte corodată, dar lasă să se vadă urmele oblice și paralele ale instrumentului de lustruire mecanică a întregii suprafețe a vasului, după pictarea decorului și fixarea culorilor prin ardere.

Structura decorului geometric și zoomorf apare clară, prin raportarea la amforele cu decor geometric de la Valea Lupului (fig. 3/3-5) silueta flanchează nervura mediană de pe corpul spiralei, la fel ca celelalte motive serpentiforme, „benzile în S” sau „semilunare” de pe corpul larg al spiralei, delimitat direct prin culoarea neagră a pîlîiilor (fig. 3/5).

Al doilea fragment, inedit (fig. 2)⁵, provine din zona gîtului unui *crater amforoid* de tipul celorlalte cratere cu decor zoomorf de la Valea Lupului, prevăzute de asemenea cu două zone decorative, una cu decor zoomorf pe gîtul larg și înalt și alta cu decor geometric pe umărul îngust și proeminent (fig. 4)⁶. Fragmentul păstrează buza răsfrîntă și indică curbarea bruscă a umărului craterelor amforoide. Zona lată a gîtului este delimitată printr-o bandă imediat sub buza și printr-o linie imediat deasupra umărului. Decorul geometric și zoomorf al zonei gîtului prezintă o *siluetă de taur* redată din profil și cu coarnele în formă de liră, prevăzută numai cu barbă lată și lipsit de coadă, iar pe latura din dreapta un „segment de cerc” opac. Marginea pătrată din zona umărului indică decorul uneia din pîlîiile superioare, cu „perle” cruțate cu culoare neagră (fig. 3/4), ale decorului cu „spirale agățate” caracteristic pe craterele cu decor geometric sau zoomorf. Pe amfora de la Varvarovca (fig. 1/2) și pe amfora întreaagă de la

3 M. Dinu, în *AȘU—Iasi*, I, 1-2, 1955, p. 68 urm., fig. 1/1-2; idem, în *SCIV*, V, 1-2 1954, p. 247, fig. 8; A. Nițu, *Decorul zoomorf pictat*, fig. 26/1-3.

4 În arta paleolitică din V Europei se cunoaște reprezentarea bizonului cu spina-rez orizontală, nu numai cu greabăn, și cu barba și coama redată prin striuri oblice. De asemenea, în arta paleolitică de stil perigordian coarnele bovideului sînt redată în perspectiva torsionată.

5 Săpături M. Dinu în 1956 (groapa 6). IIAI, Inv. Nr. II—3067.

6 M. Dinu, în *SCIV*, VI, 3—4, 1955, p. 703, fig. 14/1; VI. Dumitrescu, *Artă neolitică în România*, București, 1968, fig. 51—52; A. Nițu, *Decorul zoomorf pictat*, fig. 21—23.

Bilce-Zlote (Galiția)⁷, siluetele de bovidee au numai conturul negru-brun, de factură tripoliană, și sînt prevăzute cu coadă liniară ramificată la vîrf, dar sînt lipsite de apendicele păroase ale bărbii sau coamei, redînd cealaltă specie sălbatică, bourul cu coarne lungi și depărtate, sau chiar boul domestic.

Decorul geometric și zoomorf al fragmentului este pictat uniform cu culoare neagră-brună închisă pe fondul pictat cu culoare albă-crem al vasului. Silueta are corpul și coarnele conturate cu o linie subțire și este apoi umplută cu aceeași culoare, dar de o nuanță mai diluată. Culoarea albă a fondului și neagră-brună a decorului sînt păstrate mai bine și ambele prezintă porțiuni cu urme fine și orizontale ale lustrurii mecanice.

Structura decorului geometric și zoomorf din zona principală a gîtului se definește clar în raport cu amforele cu decor zoomorf ale grupei ζ. Decorul fragmentului de crater de la Valea Lupului este identic cu al fragmentului de amforă de la Bilce-Zlote (fig. 3/2)⁸, care prezintă de asemenea o „siluetă de bovidu de culoare roșie cu contur negru-brun” de factură cucuteniană și în dreapta o „bandă arcuită cu contur negru-brun”, corespunzătoare „segmentului” opac de pe fragmentul de la Valea Lupului. Identitatea acestui motiv repetat este stabilită pe amfora de la Trușești (Botoșani) (fig. 3/1)⁹, decorată pe umăr cu „siluete de carnasiere cu semilune” alternînd cu „cercuri conturate cu o bandă neagră”, reprezentînd „ochii de prindere” ai spiralelor agățate, rămași după dizolvarea decorului spiralic (fig. 3/4-5). Motivele semilunare, ca forme derivate din motivele serpentiforme de pe corpul spiralelor, însoțesc carnasierele pe amfora de la Trușești, dar nu însoțesc și bovideele pe amforele de la Varvarovca și Bilce-Zlote sau pe craterul de la Valea Lupului. Ruperea fragmentului acestui crater imediat la spatele siluetei și în dreptul cercului nu indică nici o delimitare a zonei decorative în metope, ca pe celelalte cratere cu decor zoomorf de la Valea Lupului (fig. 4). Deoarece în metopele cu decor zoomorf ale craterelor lipsește cercul ochilor, alternarea siluetei cu ochiul circular pe fragmentul de la Valea Lupului indică un decor zoomorf desfășurat în zona liberă a gîtului craterului, ca pe amforele de la Trușești și Bilce-Zlote (fig. 3/1-2).

Astfel, decorul zoomorf însoțit sau nu de decorul serpentiform sau semilunar pe fragmentele de amforă și de crater de la Valea Lupului aparține *stilului liber* al decorului zoomorf, creat pe amforele cucuteniene și adoptat deopotrivă pe amforele tripoliene și pe craterele cu-

7 C. Hadaczek, *La colonie industrielle de Koszylowce de l'époque énéolithique. Album des fouilles* (Les monuments archéologiques de la Galicie, I), Léopol, 1914, p. 14, pl. XIX/162; H. Cehak, *Plastyka eneolitycznej kultury ceramiki malowanej w Polsce* (L'art plastique dans la culture énéolithique de la céramique peinte en Pologne), în *Swiatowit*, XIV, 1930—1931, p. 226, 246, pl. XVIII/3; A. Nițu, *Decorul zoomorf pictat*, fig. 18/1.

8 C. Hadaczek, *op. cit.*, p. 15, pl. XXI/190; H. Cehak, *op. cit.*, p. 226, 246, pl. XVIII/2; A. Nițu, *Decorul zoomorf pictat*, fig. 18/2.

9 M. Petrescu-Dîmbovița, în *SCIV*, V, 1-2, 1954, p. 16, fig. 9; Idem, în *PZ*, XLI, 1963, p. 186, fig. 14; A. Nițu, *Decorul zoomorf pictat*, fig. 15/1.

cuteniene cu decor liber sau metopic. Ambele fragmente constituie exemplificări *unice* ale modalității de integrare a decorului zoomorf în decorul spiralic al amforelor, sau de repartiție a decorului zoomorf de stil liber pe cratere.

Decorul zoomorf de stil liber al grupei ζ este creat pe amforele cucuteniene (fig. 1/1 ; 3/1), pe de o parte prin integrarea decorului zoomorf în decorul cu „spirale agățate” prevăzute cu motive anexe „serpentiforme” și „semilunare” din zona principală a umărului (fig. 1/1) și, pe de altă parte, prin antrenarea decorului zoomorf în evoluția de aspect liber a decorului spiralic și serpentiform (fig. 3/1) ¹⁰. În evoluția decorului spiralic și zoomorf, motivele zoomorfe se comportă după regulile stabilite ale motivelor anexe serpentiforme și semilunare și de aceea au aceeași factură, în formă de „bandă roșie cu contur negru”. Motivele serpentiforme apar pe „corpul spiralelor” (fig. 3/3) și produc forme derivate în S sau semilunare (fig. 3/4-5), care trec în anexele decorului spiralic, în perlele „pîlنيilor” (fig. 3/4). Motivele zoomorfe urmează circuitul motivelor serpentiforme. Fragmentul de amforă de la Valea Lupului arată în adevăr că inițial *siluetele sînt introduse pe corpul spiralelor* (fig. 1/1), alături de banda serpentiformă și în locul motivelor în S sau semilunare (fig. 3/4-5), apoi siluetele sînt antrenate, ca și motivele semilunare, în „pîlنيile” decorului spiralic derivat pe amfora de la Trușești, creînd asocierea decorului cu „siluete și semilune” caracteristic grupei ζ (fig. 3/1).

Repetarea decorului cu „siluete și ochii spiralelor” dizolvate pe fragmentul de amforă de la *Bilce-Zlote* (fig. 3/2) indică că derivația decorului zoomorf de stil liber s-a putut produce și pe umărul amforelor galițiene, dar seria evolutivă a decorului spiralic cu motive serpentiforme nu este documentată nici pe ceramica galițiană, nici pe ceramica tripoliană. Această modalitate a decorului spiralic și zoomorf a putut fi adoptată direct de pe amforele cucuteniene, după cum decorul cu „siluete și semilună” a fost adoptat de amforele tripoliene și dispus în zona secundară și liberă a gîtului, deasupra zonei umărului decorată cu „elipse și tangente orizontale”, ca pe amfora de la Krutoborodînți (Podolia) ¹¹.

În zona limitrofă a ariei cucuteniene și tripoliene, amfora de la *Varvarovca* XV (fig. 1/2) prezintă în zona liberă a gîtului șirul de bovidee redată prin conturul negru și în zona principală a umărului decorul eliptic cu tangente orizontale, după modelul amforelor tripoliene, dar cu benzile motivelor acoperite cu culoare roșie, ca pe amforele ζ cucuteniene.

¹⁰ A. Nițu, *Decorul zoomorf pictat, passim*.

¹¹ T. Passek, *La céramique tripolienne*, Moscova-Leningrad, 1935, p. 71 n.1, 72, pl. XXIII/6; Idem, *Tripl'ska kul'tura*, Kiev, 1941, p. 49, fig. 24; A. Nițu, *Decorul zoomorf pictat*, fig. 20/2.

Decorul zoomorf de stil liber este caracteristic amforelor, dar a fost transpus și în cadrul metopic al craterelor amforoide ale grupeii Ț cucuteniene, determinînd caracterul propriu al stilului metopic al acestei grupe ceramice¹². Cadrul metopic al craterelor amforoide comportă totdeauna metope separate și suprapuse, mai înalte în zona gîtului și mai înguste în zona umărului. Pe craterile amforoide cu decor geometric de la Valea Lupului (fig. 5/2)¹³, se introduce în metopele inferioare și superioare decorul cu „spirale agățate și motive serpentiforme”, determinînd filiera introducerii decorului zoomorf cu motive serpentiforme și semilunare în metopele superioare pe craterile cu decor zoomorf (fig. 4).

Craterile amforoide cu decor geometric arată că în cadrul cu metope suprapuse s-a introdus de fapt decorul seriei amforelor cu două zone decorate cu „spirale agățate” (fig. 5/1)¹⁴. Transpunerea acestei serii decorative din decorul liber al amforelor ɛ și Ț pe craterile amforoide cu decor metopic nu s-a făcut direct, ci prin intermediul craterelor amforoide cu decor geometric liber. Faptul este confirmat de craterile cu umăr proeminent, cu decor liber sau metopic, prevăzute cu două zone libere decorate cu „spirale agățate” (fig. 6/4)¹⁵, care trec în cadrul cu metope suprapuse și inversate, mai late pe umăr și mai înguste pe gît (fig. 6/3)¹⁶. Decorul spiralic antrenează și motivele serpentiforme pe craterile cu decor liber (fig. 6/1)¹⁷ sau metopic,¹⁸ generînd forme derivate ale decorului spiralic, prin dizolvarea spiralilor și supraviețuirea motivelor anexe serpentiforme sau în zigzag, echivalente cu cele serpentiforme: „benzi serpentiforme” în zona liberă a gîtului (fig. 6/1), sau „benzi în W”, prescurtate din zigzag, în zona liberă a umărului¹⁹ și „benzi în V” în metopele inferioare (fig. 6/2)²⁰, sau „benzi unghiulare cu ochi de prindere” în metopele superioare (fig. 6/2-3), provenite din pîlăniile spiralilor (fig. 5/1), sau „ochi de prindere cu benzi de legătură” în metopele inferioare (fig. 6/3), ca în pîlăniile decorului spiralic al amforelor (fig. 3/5).

De la Valea Lupului este publicat un singur crater amforoid cu decor geometric liber (fig. 5/3)²¹, păstrînd numai zona lată a gîtului, decorată cu forme derivate de aspect liber ale „spiralilor agățate”. Decorul spiralic nu prezintă un singur șir de „spirale agățate” dispus orizontal în lungul zonei decorative, după cum ar indica „benzile serpentiforme” dispuse la limitele de sus și de jos ale zonei decorative,

12 A. Nițu, *Decorul zoomorf pictat, passim*.

13 M. Dinu, în *AȘU-Iași*, I, 1-2, 1955, p. 69, fig. 2/2; A. Nițu, *Decorul zoomorf pictat*, — fig. 33/3-4.

14 C. Matasă, *Așezarea eneolitică Cucuteni B de la Tîrgu Ocna-Podei*, în *AM*, II-III, 1964, fig. 27/1.

15 *Ibidem*, fig. 18/5.

16 Săpături M. Petrescu-Dîmbovița în 1962 la Cucuteni (locuința XI).

17 M. Dinu, în *AȘU-Iași*, I, 1-2, 1955, p. 69, fig. 2/1.

18 H. Schmidt, *Cucuteni*, Berlin-Leipzig, 1932, p. 42, pl. 20/5.

19 C. Matasă, *op. cit.*, fig. 12/2 și 28/2.

20 A. Nițu, C. Buzdugan și C. Eminovici, în *Carpica*, IV, 1971, p. 65, fig. 22/1; 23/3.

21 M. Dinu, în *AȘU-Iași*, I, 1-2, 1955, p. 71, fig. 2/3.

corespunzător pilniilor superioare și inferioare ale decorului spiralic dispărut, ca pe gîtul craterului cu decor metopic de la Valea Lupului (fig. 5/2). Decorul cu „spirale agățate” este multiplicat și dispus în zone oblice, alternativ mai înguste sau mai late. Pe zonele înguste este dispus oblic cîte un șir de „spirale agățate” reduse la „ochi de prindere cu benzile liniare de legătură” de la exteriorul buclelor spiralice, flancați la capetele zonelor cu „perlele” cruțate cu negru ale pilniilor, ca în decorul spiralic al amforelor (fig. 3/5). În zonele largi sînt deplasate perechile de „benzi serpentiforme” din pilniile superioare și inferioare dar nu dispuse oblic, corespunzător decorului spiralic din zonele înguste, ci în două șiruri orizontale, corespunzător decorului spiralic unic din metopele craterelor (fig. 5/2). Zonele late prezintă lateral grupe suprapuse de „trei liniuțe” negre, care apar de asemenea în metopele cu siluete și benzi serpentiforme ale craterelor și provin tot de pe corpul spiralelor²². Zonele oblice cu decor spiralic anticipază divizarea zonei gîtului în metope separate și prezintă un decor similar celui din zonele intermediare ale metopelor de pe cratere (fig. 5/2). Dispoziția decorului serpentiform în șiruri orizontale readuce decorul spiralic multiplicat în zonele oblice la dispoziția orizontală a unui decor spiralic unic în friza zonei gîtului. În tot cazul, decorul spiralic din zona gîtului pe craterul cu decor liber este identic ca factură și derivație cu acela din metopele superioare de pe craterul cu decor metopic.

Derivarea decorului zoomorf cu motive serpentiforme sau semilunare în evoluția decorului spiralic al amforelor (fig. 3/1) și introducerea decorului cu „spirale agățate și motive serpentiforme” în metopele superioare pe craterele amforoide cu decor geometric (fig. 5/2) explică introducerea decorului zoomorf cu motive serpentiforme sau semilunare în metopele superioare ale craterelor (fig. 4). Transpunerea decorului zoomorf de stil liber de pe amfore pe craterele cu decor metopic urmează regula trecerii seriei decorative a amforelor cu decor geometric în două zone decorate cu „spirale agățate” (fig. 5/1) pe craterele cu decor geometric liber (fig. 5/3 ; 6/4) și apoi metopic (fig. 5/2). În metopele superioare, destinate decorului zoomorf, decorul spiralic cu motive serpentiforme urmează aceeași evoluție ca în zona liberă pe umărul amforelor (fig. 3/5), prin dizolvarea spiralelor și păstrarea motivelor anexe, „benzile unghiulare” din pilnii, „ochii opaci” de prindere a spiralelor și motivelor „serpentiforme și semilunare”, dar decorul zoomorf nu este niciodată prezent în evoluția decorului spiralic din metope (fig. 5/2). Decorul cu „siluete și semilune” n-a fost derivat în cadrul metopic al craterelor, ci a fost preluat din decorul liber al amforelor. Fragmentul de *crater amfoid cu decor zoomorf liber*, singurul descoperit la Valea Lupului (fig. 2), demonstrează că decorul zoomorf derivat în decorul spiralic al amforelor (fig. 3/1) a fost transpus întîi pe craterele amforoide cu decor liber și apoi introdus *tale quale* în

²² Idem, în *Materiale*, III, 1957, p. 165, fig. 2/2 ; VI. Dumitrescu, *op. cit.*, fig. 52 ; A. Nițu, *Decorul zoomorf pictat*, fig. 21/1.

metopele superioare ale craterelor, înlocuind direct evoluția decorului spiralic în cadrul metopic (fig. 2 ; 5/2).

Decorul zoomorf pe amfora de la Trușești și pe craterul cu decor liber de la Valea Lupului alternează siluetele cu cercurile „ochilor ajurați” ai spiralelor dispărute (fig. 2;3/1). În cadrul metopic al craterelor, decorul zoomorf elimină „ochii” spiralelor, păstrând numai motivele serpentiforme sau semilunare (fig. 4). Faptul se explică prin originea cadrului metopic pe crateralele grupei ζ , cadrul metopic nefiind derivat pe cratere, ci adoptat din decorul amforelor ϵ ²³. Pe crateralele grupei ϵ din faza B1, cadrul metopic este derivat pe cratere prin evoluția de aspect metopic a „elipselor cu tangente”²⁴, repetind derivația cadrului metopic petrecută în decorul vaselor piriforme și al amforelor²⁵. Cadrul metopic al craterelor grupei ζ nu putea fi derivat prin evoluția decorului eliptic, inexistent în decorul amforelor și craterelor ϵ și ζ din faza B2. Cadrul metopic prestabilit al craterelor cu decor zoomorf ale grupei ζ și identitatea facturii „ochilor” decorului spiralic cu „elipsele” decorului eliptic pe ceramica ϵ și ζ din fazele B1 și B2 fac incompatibilă păstrarea „ochilor ajurați” în decorul zoomorf al craterelor, sugerând fals derivația cadrului metopic din „elipsele cu tangente”. Pe fragmentul de crater, decorul cu bovidee păstrează „ochii” spiralelor, ca în decorul zoomorf de stil liber al amforelor.

Absența temei bovideului în decorul zoomorf pictat al ceramicii cucuteniene din Moldova și limitarea ei numai la ceramica galițiană apăreau inexplicabile, în raport cu frecvența temei plastice a bovideului sub formă de protome rotunde pe ceramica pictată cucuteniană sau de protome în relief pe ceramica Cucuteni C din aria cucuteniană și tripoliană²⁶. Temele plastice ale bovideului sînt de asemenea modelate sub formă de protome pe ceramica gumelnițeană, dar cu deosebire sub forma „coarnelor de consacrare” în plastica gumelnițeană²⁷.

Temele plastice sau picturale ale bovideului constituie reprezentări figurate și conceptuale ancestrale în arta și gândirea Orientului mediteranean, prin coarnele de consacrare pe banchetele din sanctuarele neolitice din Asia Mică, capetele și siluetele de bovidee sculptate sau scenele taurului vînat de arcași în panourile pictate murale din sanctuarele neolitice anatoliene, coarnele de consacrare din plastica egeană, șirurile de capete și siluete de bovidee pictate pe ceramica

23 O. Kandyba, *Schlipenitz* (Bücher zur Ur-und Frühgeschichte, V), Viena, 1937 fig. 44.

24 *Ibidem*, fig. 83-85, 87; A. Nițu, în *MemAntiq*, I, 1969, p. 284 urm., fig. 8.

25 O. Kandyba, *op. cit.*, fig. 7, 10; 42, 44-45; A. Nițu, în *MemAntiq*, I. 1969, p. 286, fig. 9.

26 A. Nițu, *Reprezentările zoomorfe plastice pe ceramica neo-eneolitică carpato-dunăreană*, în *AM*, VII, 1972, p. 38 urm., fig. 26-29; p. 45 urm., fig. 24/3, 5; 30/6-7.

27 *Ibidem*, p. 34, fig. 12/4; p. 53, fig. 8/7.

chalcolitică mesopotamiană și iraniană, sau șirurile de bovidee gravate în glicptica protoistorică și dinastică arhaică din Mesopotamia.

Influența reprezentărilor conceptuale și figurate orientale s-a filtrat periodic de-a lungul evoluției culturilor neo-eneolitice sud-est europene, reflectându-se în modelarea și funcția simbolică a temelor bovideului în plastica și decorul plastic al ceramicii culturilor balcano-carpatică și în decorul pictat al ceramicii cucuteniene.

REPRÉSENTATION DU BOVIDÉ DANS LE DÉCOR ZOOMORPHE PEINT SUR LA CÉRAMIQUE CUCUTÉNIENNE DE MOLDAVIE

Résumé

Dans le décor zoomorphe peint sur la céramique Cucuteni-Tripolié, la représentation du thème du bovidé était connue seulement sur l'épaule des amphores galiciennes à décor elliptique ou spiral et à „silhouettes rouges au contour noir”, de facture cucutenienne, ou seulement „au contour brun”, de facture tripolienne. De la sorte, la frise des bovidés sur le cou de l'amphore de *Varvarovca* (fig. 1/2), dans la zone d'interférence de la céramique cucutenienne et tripolienne, semblait bien être une influence de la céramique de Galicie (fig. 3/2).

Par les fouilles récentes de Moldavie à *Valea Lupului* (Jassy), on a découvert aussi deux fragments de céramique ț décorés de bovidés. Sur le fragment de l'épaule d'une amphore (fig. 1/1), la „silhouette rouge à contour noir” du bovidé est placée sur le corps des „spirales accrochées” et pourvues d'une „bande serpentiforme” médiane (fig. 3/5), comme modalité inédite de l'intégration du décor zoomorphe au décor spiral des amphores cucuteniennes. Le fragment du cou d'un cratère amphoroïde (fig. 2) présente la „silhouette brune à contour brun-noir” du bovidé et un segment de la bande circulaire des „yeux” des spirales disparues, constituant ainsi le seul exemple de cratère à décor zoomorf de *style libre*, comme sur les amphores de *Bilce-Zlote* et de *Trușești* (fig. 3/1-2). Sur les deux fragments la silhouette rend l'animal de profil et les cornes de face, en perspective tordue. L'animal, muni de poils filiformes ou d'une barbe en bande, est plutôt l'espèce sauvage que le boeuf domestique.

Le décor zoomorphe de la céramique ț cucutenienne a été créé sur l'épaule des amphores, par son intégration à la forme initiale du décor à „spirales accrochées”, auprès des motifs serpentiformes sur le corps des spirales (fig. 1/1) et puis par son entraînement sur les formes dérivées d'aspect libre du décor spiral, à côté des motifs serpentiformes ou en croissants dans les entonnoirs des spirales (fig. 3/1). Dans l'évolution du décor spiral, les motifs zoomorphes se comportent comme les motifs annexes géométriques, les bandes serpentiformes ou les croissants, qui passent aussi du corps des spirales dans les entonnoirs (fig. 3/3-5). L'évolution d'aspect libre du décor spiral détermine la dissolution des spirales et la survivance des motifs annexes, les „yeux ajourés” des spirales alternant avec les silhouettes associées aux croissants dans l'espace des entonnoirs (fig. 3/1).

Le „décor zoomorphe à croissants” des amphores est introduit dans le cadre à métopes séparées et superposées des cratères amphoroïdes (fig. 4), en se conformant aussi à la règle du passage du décor à „spirales accrochées” des amphores (fig. 5/1) sur les cratères à décor géométrique libre (fig. 5/3; 6/1,4) et puis dans le cadre métopique des cratères (fig. 2; 6/2-3). Le passage du décor zoomorphe des amphores (fig. 3/1-2) dans les métopes supérieures des cratères (fig. 4) se fait aussi par l'intermédiaire des cratères à décor zoomorphe libre (fig. 2).

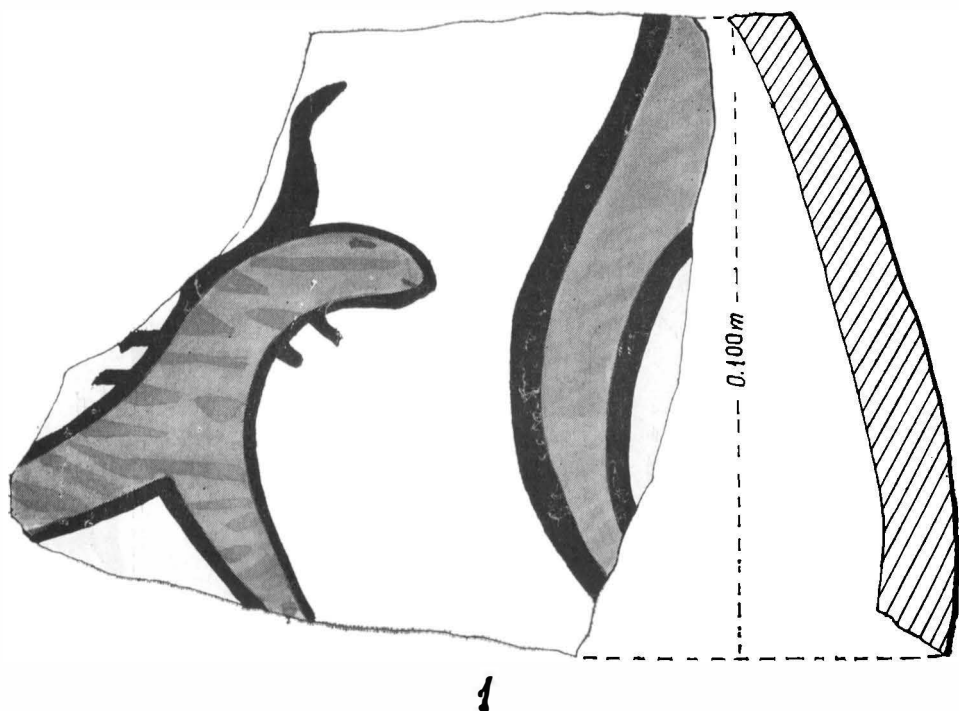

Fig. 1 — Amfore ξ cu decor zoomorf; 1, Valea Lupului; 2, Varvarovca.

Fig. 1. — Amphores ξ à décor zoomorphe 1, Valea Lupului; 2. Varvarovca.

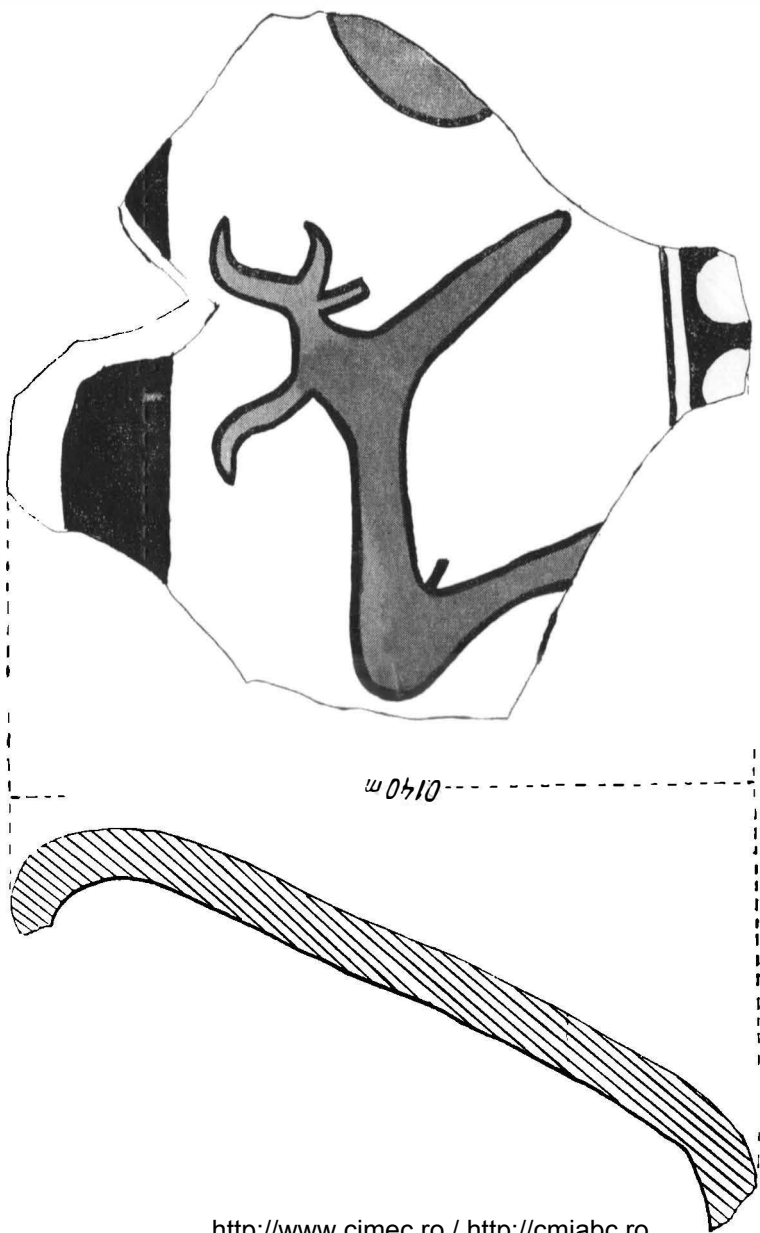

Fig. 2 — Crater Ț cu decor zoomorf liber de la Valea Lupului.

Fig. 2. — Cratère Ț à décor zoomorphe libre de Valea Lupului.

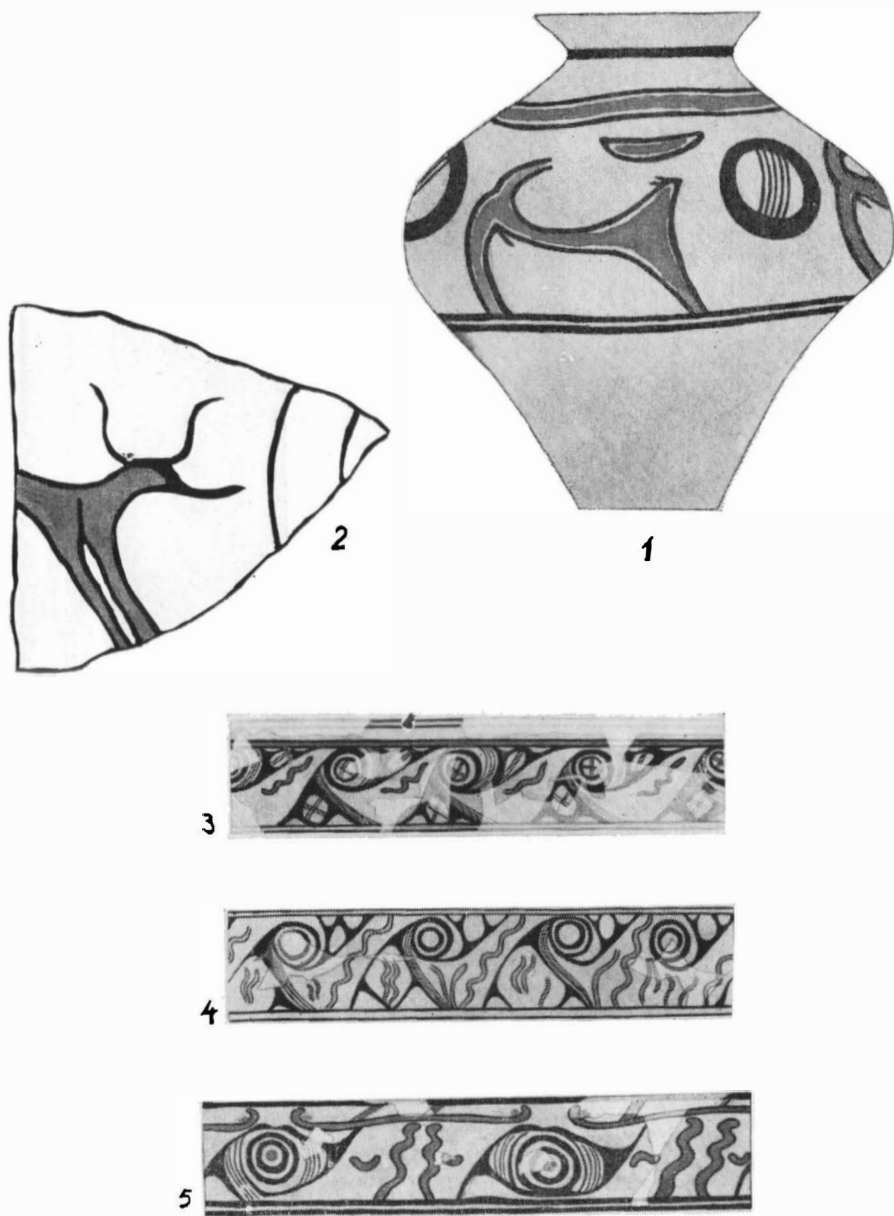

Fig. 3 — Amfore ț cu decor zoomorf sau geometric: 1, Trușești; 2, Bilce-Zlote; 3-5, Valea Lupului.

Fig. 3. — Amphores ț à décor zoomorphe ou géométrique: 1, Trușești; 2, Bilce-Zlote; 3-5, Valea Lupului.

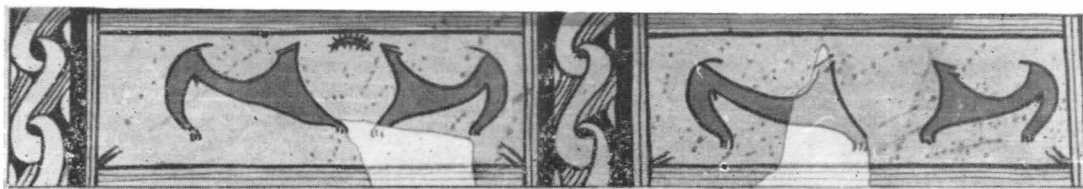

Fig. 4 — Crater ȝ cu decor zoomorf melopic de la Valea Lupului.

Fig. 4. -- Cratère ȝ à décor zoomorphe melopique de Valea Lupului.

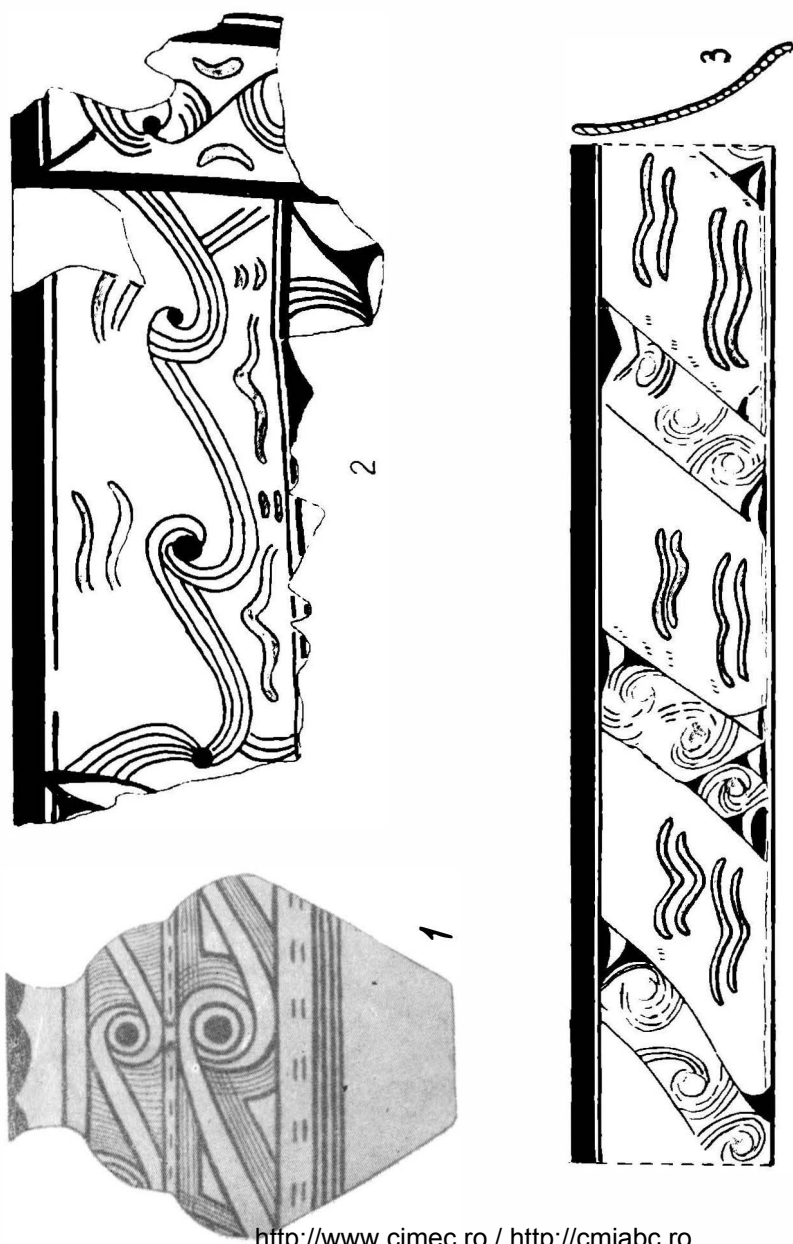
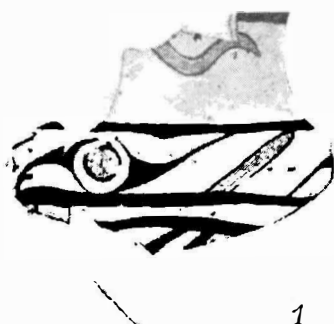

Fig. 5 — Amforă (1) și talere (2-3) cu decor spiralic liber (1,3) sau melodic (2)
1, Podci; 2-3, Valea Lupului.

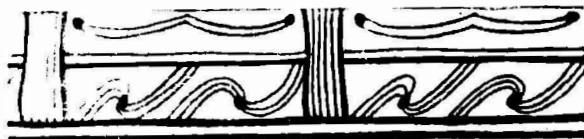
Fig. 6 — Amphore (1) și crăter (2-3) cu decor spiralic liber (1,3) sau melodic (2)
1, Podci; 2-3, Valea Lupului.

1

2

3

4

Fig. 6 — Cratere (3-4) și ț (1-2) cu decor spiralic liber (1,4) sau metopic (2-3): 1, Valea Lupului; 2, Gura Văii (orașul Gh. Gheorghiu-Dej); 3, Cucuteni; 4, Podei.

Fig. 6. — Cratères (3-4) et ț (1-2) à décor spiral libre (1,4) ou métopique (2-3): 1, Valea Lupului; 2, Gura Văii (ville Gh. Gheorghiu-Dej); 3, Cucuteni; 4, Podei.